

T E R M É S Z E T.

Szerkeszti 's kiadja

KUNOSS.

35ik szám.

Nyárhó 31ikén.

1838.

TÖREDEÉK A' NEVELÉS' VILÁGÁBÓL.

Hatodik közlés.

(Folytatás.)

A' könyelműség' legáltalányosb következménye, hogy miután a' gyermek hi-bái' orvoslására szolgáló szemrehányásokat, vagy korholásokat sőt veréseket fel sem veszi, — minden hibái gyarapodnak 's a' legszomorúbb jöendő martaléka lesz. Itt tehát a' fentebb mondottak nem használnak, sőt gyakori használatásuk csak ártnak, mert ezáltal minden érzést végre elfojtanak a' gyermekben. Érzetnélküliség pedig e' világon mérföldekre terjedő mező, — fő 's virág nélkül. — A' bajon segítni kívánó nevelő a' könyelmű gyermekben maga iránt szeretet 's bizodalmat ügyekezék gerjeszteni. Ha ez létesült, beszéljen a' gyermeknek, a' mi leginkább inyére van; később beszédibe, meséibe mindenkép iparkodjék képeket előállítai, mellyek látásánál a' gyermek megdöbbenhet. Ezen eszköz azonban leginkább akkor történjék, midőn a' gyermek legfigyelmeseb 's az elbeszélés legérdekesb. Továbbá valamint a' könyelműség, úgy az alatomosság, csalfaság, álnokság, hizelgés, mindegyik a' rabszolgai nevelés züleménye. A' gyermek, nevelőjétül, vagy inkább botjátul félvén: előtte legnagyobb alázatosságot mutat, hogy annál könyebben csalhassa meg titkon 'S ez többnyire sikerül. Mennyi befolyással van ez a' jöendő életre! A' tapasztalás mutatja, hogy ezek a' legrutabb lelkü, besületérzet nélküli férfiak. Ezen is úgy lehet segíteni, ha a' nevelő, mind azt mit a' gyermek alattomban cselekedett, vele nyilvánosan gyakoroltatja. Ez megtörténvén az alatomosság megszűnik, a' hibák 's tettek pedig mérsékelthetnek 's egyéb munkák' megkedveltetése által el is folytathatnak.

A' gyermeki nevelésről szóló töredékeimet a' büntetés 's játék körüli észrevételeimmel akarom bérekeszteni. A' szabad nevelés is megengedi a' büntetést, csak célirányos 's hathatos legyen, — 's erről szóló csekély véleményem annál inkább kívánom közölni, mivel büntetésünk bárhol is, nagyon céliránytalan 's hatásnélküli. Példaul mi fél-szeg büntetés az, midőn a' gyermeknek vétkeért büntetésül tanulni kell. A' millyen felszeg ezen mód, éppen olyan a' tanításrólí fogalom mind két részről. — A' büntetés mindig úgy legyen alkalmazva, hogy a' vétkest éppen ott érje, honnét hibája eredt. Már felebb mondám, mi ész elleni azon mód, midőn a' lélek' hibái a' testen büntettetnek. Így, ha a' gyermek hazudik, nem kell őt megverni; mert a' verés pillanat műve, a' büntetés pedig hosszasan tartó legyen, 's a' vétek' aránya szerint kisebb vagy nagyobb mértékben fájdalmas. Ha a' hazudság példaul más személyeket illetett 's a' nevelő némileg azt észre-vevé, mondja növendékének hogy azoktól megkérdeendi, — de azt tüstént ne tegye, hanem várakozzék minémü hatásokat szül ezen késleltetés a' csak valamennyire lelkismere-tés fiuban. A' nevelő azonban ez idő alatt kétszerezze irántai nyájasságát; mert ezáltal a' gyermek kétszeresen retteg nevelője' szeretetének elvesztésétől, — 's ez idő alatt magá-nak szemrehányásokat tesz, magát megjavítandó. Ha ezt a' nevelő észreveszi, akkor a' büntetéssel még egészen fel ne hagyjon, hanem vezesse a' már javuló gyermeket az illető

személyekhez. Időközben a' gyermek vagy megvallja vétkét, vagy a' nevelő kétesen beszéljen róla, 's a' szép lelkű ifjat, különösen ha megbánása jeleit adá, kimélje meg a' nyilvános meggyaláztatástul, minden további inceplekedésekkel is azonban felhagyván, 's neki komolyan de a' mellett érzékenyen szívére beszélvén. Az illy jeleneteknél emelkedik a' gyermek lelke — 's ezek a' nevelő leghathatósabb pillanati; ezekben emelheti a' gyermeket magához fel, 's ezen felemelés a' legédesb egyszersmind hatekonyabb büntetés. Ellenben ha a' gyermekben semmi változást nem vesz észre, akkor a' hazudság' következőseit élénk vonásokkal rajzolja le, 's vigye végbe a' nyilvános meggyaláztatást.

Minden lélekből származó hibák szinteígy büntetessenek, némi változtatások mellett. A' testi hibákat lehet veréssel is, csakhogy ne legyen az mindennapos 's itéletem szerint ne mindjárt a' tett után. Különösen ha a' tett a' gyermeket hevültségbe helyezé. —

A' mi a' gyermek' játékát illeti, azt lépcsőnkint nemesíteni szükség. Lassankint arra kell őt vezetni, hogy játékunk gyönyörködtetésünkre szolgálását elhigye: ekkor gyönyörvágát nemesíteni kell, 's őt olyakkal foglalatoskodtatni, mellyek a' szívet és lelket egyiránt mulattatják. Olly játékokat kell elővenni különösen, mellyek nyugalmassak; például a' gyermekeket kemény papirosból mindennemű kosarak 's egyebek készítésére tanítani; vagy velők valami szép darabokat szavaltatni. Hogy azonban ehhez érdek is legyen kötve 's a' gyermek némileg felejtse gyermekiségét, szükség csinálmányit másoknak is megmutatni, szavalását meghallgatni 's kimélve de soha tökéletes megelégedéssel róla szólani. Ezen menetel komolyabb tanulmányra vezéri a' gyermeket 's ő észrevehetlenül kedvet kap az olvasásra, mellynek kezdetével tanulmányai is kevésbé leendnek unalmasak.

Hogy eddigi töredékeim leginkább csak a' jobb tehetségű gyermekekre valának alkalmazva, annak oka a' gyöngébbek szívbéli jóságukban, lehet mondani természeti gyávaságukban áll, miszerint az ő nevelésök sokkal könnyebb, mert bennök minden engedékeny, miután nem vezéreltetnek önmagoktul, melly az erő' kicsillámlása 's melly hibás irány mellett a' szív' 's emberi természet gyilkosa lehet.

(Vége következik.)

M A M M U T.

Szőrnyű változásokon kellett földünknek évezredek előtt átmennie, mit a' benne találtató rétegek 's némelly kiveszett iszonyatos nagyságu, lapjaink 5dik számában érintett állatoknak maradványai 's csontai bizonyítanak. A' mostani elefántok neméhez tartozhatott a' mammut; vagy talán az elefánt a' kiveszett óriási mammutnak fenmaradt kis szerű faja csak. Cuvier szerint az oroszok a' mostan létező elefánt fajt nevezik mammutnak.

A' mammut mintegy 18 lábnyi magasra nőtt meg, bőrét durva gyapju-nem takarta; 's hátán végig valami hosszú fekete szőrű sörénye nyult el, olyan formán mint a' lovaknál. Irtóztató agyarai sokkal mélyebben voltak állába nőlvé mint az elefántnak, azonban mégis igen nagyon hasonlított a' mai indiai elefánthoz, mondja Cuvier. — Ezen kiveszett állatnemnek ezer meg ezer maradványdarabja találtaték Spanyolországnak tenger szelétől kezdve egész Siberiáig. Honunkban, Vasvármegye Bejez nevű helységének vizmósásos homokpartjából mult évben hozott elő a' leomlott zápor több mammut-csontot, 's ezek közt mintegy 9 fontnyi nehéz fogat is, mellyet t. Paulovits Dömény szombathelyi kir. oktató, újabb eltemtetésétül megmentye, több csontmaradvánnyal együtt a' nemzeti mu-

zeumnak ajándékozott. De találtak csontai egész éjszaki Amerikában is, a' miből azt következtethetni, hogy a' mammut a' nagy Oceannak mind mind a' két felén lakozott, ha csakugyan azon alakban volt már akkor az Ocean és a' száraz föld a' melyben most van.

Tudva van, hogy olly régtől fogva, mennyire emberi történet nem emlékezik, a' mammutnak agyarái még ma is olly kemények, hogy azokat fris elefántcsont gyanánt használhatni akármire. Sőt azt is említi Cuvier, hogy nem csak csontokat, hanem egész mammutokat is találtak, melyek a' földnek utolsó változása, vagy pedig képzeltelen idő óta megfagyottan maradtak.

Néhány esztendőök előtt, Éjszakamerikában a' Misisippi folyóhoz közel a' louisane-i statusban olly óriási állatnak csontaira akadtak, mellyhöz képest a' mammut csak piciny állatnak mondható. Egyik csonttagja 20 láb hosszú és 8 láb vastag volt, melly darab csont 1200 fontot nyomott. Ezen tagok szerint aránylatilag 's hozzávetve számítván ki az egész test-tömegét, az állatnak míg élt legalább 50 lábnyi hosszúnak, 24 lábnyi szélesnek és mintegy 20 lábnyi magosnak kellett lennie. Ezen állat e' szerint annyira haladta felül a' mammutot temérdekségére nézve, mint a' mammut a' közönséges kutyát.

Milly nagy titkok vannak az évek végetlen sorába 's a' természet megmérhetlen őlébe rejtve! S.

K E R T É S Z E T.

Szántóföldeinket bevetjük ősszel vagy tavasszal, aztán nem sokat törődünk velök, legfőlebb a' burgonyát és kukoricát egyszer vagy kétszer megkapáltatjuk.

A' falusi gazda nem is képzei milly sok hasznát tudja egy városi kertész darabcsa földének venai, de dolgozik is ám benne szüntelen. A' leghidegebb téli két hónapot kivévn — mellyekben csakugyan mégis legtöbb heverő ideje van, ha heverni akar; különben minden hónapban új meg új foglalatosságai vannak, p. o. nyárutó (augusztus) havában:

I. Konyhakerti munkák. E' hónapban mingyárt elején vet mindennemű és faju kelykáposztát, azon ágyokba, mellyekből a' borsót, babot, vagy parajt 's más nemű kora veteményét jó pénzen eladta. Ő miután az ágyat bevetette, jól letiporja, hogy a' még most uralkodó hévség a' megritkított földből a' magot ki ne égesse; mert sokkal jobban átjárja a' nap hévsége az ujonan fölászott földet, mint a' már vagy sok öntözés vagy tiprás által leüllepedett. — Most vet olly vetemény-magot is, mellyet ő még az őszön vagy télen eladhat; p. o. ősziendiviát, parajt, répát, retket 'stb. Ezen hónap végén vet petrezselyemmagot, hogy késő ősszel és télen zöldbiben használható legyen.

A' konyhai zöldségeknek nincs bizonyos idejük, ez tart egész esztendőn által; tehát a' jó kertész mindig vet, hogy mindig arathasson. E' hónapban ültet káposzta-palántát, 's ha nagy a' melegség, nem várja hogy esső essék, hanem öntözéssel pótolja annak hiányát. Egyéb részét kertének rendbe hozván a' fűszernemű veteményekre is fordít gondot, millyenek: zsálya, majoranna, bazsalyikom, izsóp, borsfű, vagy szátorja (satureja hortensis), nagy zsázsa (lepidum latifolium), melissza, vagy székfű, levendola, fodor-minta sáska 'stb. ezeket gyökeik szétoztása által szaporítja, vagy pedig a' magrol kelt plántákat ez időtájban, vagy máskor is elülteti.

A' maggyűjtésre nézve ez a' legnevezetesebb hónap; a' jó kertész most szerez retek-, petrezselyem-, nyári és téli endivia-, káposzta-, répa-, saláta-, sárgarépa-, majoran-

na- 's más egyéb magot; mert e' hónapban érnek meg nagyobbbrészint. — Ki a' veteményhöz ért; inkább későbbben mint korábban szedi le a' magot; mert inkább hulljon ki néhány szem, mint az egész éretlenül leszedett mag elvessen, 's ki ne keljen. Mielőtt hüvelyéből a' mag kidörzsöltetnék, jó ha napfényes és léges helyen megszáritatik, mind addig míg magától kipattag hüvelyéből. Számtalan illy apróbb munkák vannak e' hónapban.

II. Gyümölcskert munkák. A' mult hónapban elkezdett szemzést most e' hónap közepeig folytathatni, de tovább is, főkép ha e' hónap közepe táján valamely jó üdvös eső járt; mert ez szükséges, hogy a' fák nedve folyékony legyen 's a' szemzést elősegítse. Ribizke és égres vagy biszke hajtásokat ültethetni. A' vén azaz négy-öt éves ribizke és biszke bokrokat ki lehet ásni, az egész bokrot szét osztani, 's minden szálát külön kell ültetni.

A' fákat szemmel kell tartani, 's a' fattyuhajtásokat lemetszeni. A' korábban szemzett galyokat meg kell tekinteni, 's ha szükséges a' kötéseken tágitani. — E' hónapban már a' sárgabarack megérett, 's némely kora alma vagy körte, sőt néha különféle faj szilva is; ezeknek magvát összegyűjthetni, hogy ősszel el lehessen vetni.

III. Virágkerti munkák. Vethetni e' hónap elején violát, mely még ősszel virágzik. A' szegfüplántákat ki kell rendeltetésök helyére ültetni. Ha a' mult hónapban a' virághagymák ki nem szedettek, most történjék meg. Némely virág már magzik, azt ha érett, le kell szedni. A' pünkösdi szegfűket szét kell osztani és elültetni. Olly virágokat, mellyek egy helyen már több évig voltak, máshová kell ültetni. A' jó kertész már tudja, hogy az egy helyről p. o. nyárhóban kivett virághagymákat nem ugyanazon helyre kell ültetni, hogy szépen tenyészzenek.

A' cserépben tenyészett virágokra különös gondot kell e' hónapban fordítani; nem kell azt várni, hogy a' cserép szűk volta miatt gyökeik nem terjeszkedhetve satnyulni kezdjenek, hanem nagyobb edénybe átültetni. A' cserépben levő föld külsején a' szinte csöpüvé volt apró gyökereket le kell vakarni, fris és minden virág természetéhez megkívántató földdel a' nagyobb cserép hézagát betölteni. — A' rózsabokrokat meg kell nyesni, a' levagdalt hajtásokat elültetni, 's míg kihajtanak, szorgalmasan öntözni. A' nyári teljes violának hervadni kezdő virágát le kell metszeni, mert ugy tovább virágzik. — Tulipán-, narczis- és jacinthagymákat cserépekbe most ültethetni, mellyek kin hagyatnak míg a' fagy be nem áll, 's télen virágoznak a' szobákban. 'stb.

E L E G Y.

Mindenféle gyümölcsöt soká eltartani. Az eddig ajánlott sokféle mód közt legbiztosabbnak látszik ez, melyet a' cseh gazdasági lapban Hula közöl: A' fehér homokot mindaddig kell áztatni, míg víze tiszta lesz; azután leszűrven róla a' vizet, meg kell a' napon szárogatni, 's jó égetthorral megnedvesíteni; az ebbe sem éretlenül sem igen éretten, egymást nem érve elrakott bármilly gyümölcs, több évig is eláll, csak az edény (cserép vagy fa mindegy) igen nedves, vagy meleg helyre ne tétessék.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizethetni minden cs. kir. postahivatalnál 's a' szerkesztőhivatalnál Pesten, (Leopold-utca Rottenbiller-ház 2-dik emeletében) egész évre, postán 12,

Pest-Budán 10; félévre 6, és 5 pengő forintjával.